

LIN HAASTATTELU 2019

Li Andersson: Koulutuspolitiikkaan suunnan muutos

Piipahdimme juhlanumeroa varten Opetus- ja kulttuuriministeriössä haastattelemassa punavihreän kansanrintamahallituksen uutta opetusministeriä, vasemmistoliiton puheenjohtajaa Li Anderssonia. Mitä kuuluu maan koulutuspolitiikkaan noin puolen vuoden hallitustaipaleen jälkeen? Haastattelijoina toimivat Risto Rinne Turun yliopistosta ja Jyri Lindén Tampereen yliopistosta.

Oma koulutie opetti paljon ja herätti huomaamaan kielen tärkeyden

Andersson on käynyt äidinkiелensä mukaisesti ruotsinkielisen koulupolun ja sen jälkeen valmistunut valtiotieteen kandidaatiksi Åbo Akademista. Suomen kielen oppimisen ministeri muistaa olleen hänelle yllättävänkin hankalaa. Hän näkeekin äidinkielen vaikuttavan monella tavalla kaikkien aineiden oppimiseen ja pohtii yhtenä vaihtoehtona eri kieliryhmien ja koulujen välisen yhteistyön lisäämistä. Mieluisina koulumuistoina Andersson mainitsee hyvän kaveriporukan sekä lukioaikaisen historian ja yhteiskuntaopin opettajansa Toffen, joka panosti tosissaan opetukseen tarjoamalla kiinnostavia lisämateriaaleja ja käynnistämällä lukusia projekteja oppilaiden kanssa.

Koulutuspolitiikan raskas perintö, kipukohdat ja korjausliikkeet

Sipilän porvarihallituksen koulutusasioiden perintöä koskevaan kysymykseen ministerin vastaus oli selkeä:

Ensimmäinen kipukohta on tietenkin, että perinnöksi jätettiin aikamoinen rahoitusvaje oikeastaan kaikilla eri koulutusasteilla. Toisena perintönä oli aika muutosväsynyt kenttä. Opettajien kanssa keskustellessa jää usein tunne, että pyyntönä ministerille on ”anna rahaa ja jätä rauhaan”. Näissä keskusteluissa huomaa mitä tapahtuu, jos käynnissä on monta päällekkäistä ja samanaikaista muutosprosessia, mutta ei huolehdi riittävästä rahoituspohjasta. Tällainen kehityskulku jättää pitkäaikaisia jälkiä.

Varhaiskasvatuksen osalta tehtiin viime kaudella melko paljon hyvää työtä kytkemällä se yhä vahvemmin koulutus- ja sivistyskokonaisuuteen. Toinen positiivinen asia edellisellä kaudella oli asettaa korkeakouluvision yhteydessä kunnianhimoinen tavoite saada korkeakoulututkimuksen suorittaneiden nuorten määrä reippaaseen kasvuun. Tämän tavoitteen mukaisesti tehdään kovasti töitä kuluvan kauden aikana.

Kun pyysimme Anderssonia nimeämään kolme korjausliikettä, hän listasi ne varsin nopeasti:

Suomalainen peruskoulu on jäänyt liian vähälle huomiolle viime kauden koulutuspoliittisissa keskusteluissa. Peruskoulun vahvistaminen ja tasa-arvon edistäminen peruskoulussa ovat kiireellisiä ja tärkeitä tavoitteita ja linkittyvät samalla esimerkiksi oppimiseröjen kasvun kaventamiseen ja yleisempään osaamistason nostoon. Tämä on ehdottomasti yksi tärkeä korjausliike. Toiseksi minulla on edelleen huoli ammatillisesta koulutuksesta ja sen mahdollisuuksista pystyä takaamaan todelliset jatko-opintovalmiudet oppilaitoksista valmistuneille. Pelkona on, että tällä hetkellä emme näitä mahdollisuuksia pysty todellisuudessa riittävän hyvin takaamaan. Rahoituspohjan leikkaukset osuvat kipeimmin juuri niihin opiskelijoihin, joiden peruskoulussa hankitut pohjatiedot ovat kohtalaisen heikot, kun oppilaitos ei pysty kohdentamaan erityistä resurssia heidän tukemiseensa. Kolmas erittäin kiireellinen, mutta onneksi jo käynnistetty

hanke on varhaiskasvatusoikeuden palauttaminen täysimääräisenä ja tasa-arvoisena kaikille. Kyseessä oli mielestäni aiemman hallituksen harha-askel, joka nyt saadaan mahdollisimman pikaisesti siirrettyä historiaan. Toki minusta myös tuntuu, että varhaiskasvatuksen merkitys suhteessa kotihoitoon ymmärretään nyt aiempaa laajemmin.

Pitäisikö meidän huolestua Suomen heikentyneestä menestyksestä koulutusvertailuissa ja miten asiaan tulisi reagoida?

Tässä keskustelussa pitää huomioida se, että on kyse useista samanaikaisista taustatekijöistä. Paljon on tehtävissä ja varmasti tehdäänkin.

Ensimmäinen asetetuista tavoitteista, joiden suuntaisesti töitä tehdään, liittyy edelleen tähän varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostoon. Osallistuminen nähdään varsinkin muiden kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien lasten kohdalla erittäin tärkeänä. Verrattuna muuhun Pohjois-Eurooppaan tai Pohjoismaihin ovat Suomessa osaamiserot maahanmuuttajataustaisten ja niin sanottuun kantaväestöön kuuluvien oppilaiden välillä hyvin suuret. Näiden tasoittamisessa varhaiskasvatukseen ja sen laadun kehittämiseen kohdistettavat lisäpanostukset ovat tärkeitä.

Toiseksi olemme ministeriössä keskustelleet paljon lukemiseen ja lukutottumuksiin liittyvistä yleisistä muutoksista, jotka koskevat lasten lisäksi myös perheitä ja aikuisia. Vaikka OECD:n ja PISA:n kirjahyllyjen pituuden ja lukemisen yhteyksiä esittävistä mittareista voi olla montaa mieltä, niiden perusviesti lienee oikean suuntainen. Erityisesti lapset ja oppilaat, jotka eivät saa lukemisen mallia kotoa, tarvitsevat erityisen vahvoja tukitoimia varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Kolmanneksi selvitämme mahdollisuuksia toteuttaa laajemmin joustavaa esi- ja alkuopetusta, jolloin lapsella olisi paremmat mahdollisuudet edetä omassa tahdissaan. Jos perustaidot eivät ole riittävän vahvoja esiopetuksesta siirryttäessä, tarvitaan joustoa edetä hitaammin kuin mihin nykyiset rakenteet antavat mahdollisuuksia.

Meillä on edelleen isoja avoimia rakenteelliseen tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä perusopetuksessa. Miten kehittää valtiosuusjärjestelmää siten, että kunnat voisivat nykyistä paremmin puuttua koulutukselliseen eriytymiseen kaupunkien sisällä? Tässä asiassa jatkamme ainakin tasa-arvorahoituksen myöntämistä sekä jaamme samanaikaisesti lähipäiväkoti- ja -kouluperiaatteen kehittämisrahaa. Tasa-arvoa vahvistavien käytäntöjen vakinaistamista pohditaan työryhmässä, jonka tehtävä on pohtia muutoksia valtiosuusjärjestelmään ja perusopetuksen lainsäädäntöön.

Voisiko oppivelvollisuuden pidentäminen tarkoittaa opetusministeri Christoffer Taxellin aikanaan visioimaa nuorisokoulua?

Näkemykseni tähän riippuu aika paljon siitä, puhutaanko asiasta periaatteen vai käytännön tasolla. Vaikka käytännössä nuorisokoulua tai sen kaltaisia rakenteellisia muutoksia ei ole suunnitteilla, olen kuitenkin ideatasolla asian vahva kannattaja. Koulutusta pitää kehittää yhdessä tasa-arvoisesti niin, että jatko-opintokelpoisuuksien lisäksi voidaan mahdollistaa myös riittävä yleissivistys, yhteiskunnallinen ymmärrys ja kielitaito. On toki mielenkiintoista, mihin ikäluokkien pieneneminen tulee lopulta johtamaan – näemmekö kenties ihan uuden tyyppisiä yhteistyömalleja kannattelemaan alueellisesti kattavaa toisen asteen koulutusverkkoa.

Voisiko tutkimuksen ääni kuulua paremmin poliittisessa päätöksenteossa – esimerkiksi isojen ongelmien kuten koulutuksen polarisaation ja lohkoutumisen ehkäisemisessä?

Erityisesti lohkoutumiskehityksen ehkäisemisessä on tutkijayhteisöllä paljon annettavaa. Tutkimuksen ja tieteen puolella on viime aikoina puhuttu aika paljon esimerkiksi painotettujen erikoisluokkien vaikutuksesta polarisaatiokehitykseen. Juttelin kahden tutkijan kanssa muun muassa heidän tekemästään selvityksestä Espoon, Vantaan ja Helsingin oppilaaksiottoalueiden määräytymiskäytännöistä ja miten näillä voidaan vaikuttaa koulutukselliseen tasa-arvoon. Tämänkaltaiset keskustelut loistavat poissaolollaan, jos esimerkiksi mietitään kunnissa käytävää koulutuspoliittista keskustelua. Paljon enemmän siellä on puhetta esimerkiksi opetusryhmien koosta, koulutilojen terveellisyydestä ja erityisopetuksesta ja sen resursoinnista.

Ajattelenkin että juuri kunnissa ei välttämättä päätöksentekijöillä ole riittävästi tietoa rakenteellisten asioiden vaikutuksista oppilaan kasvuun ja kasvuolosuhteisiin. Näiltä osin tutkijoiden äänen pitäisi kyllä kuulua vahvemmin. Sama koskee osin myös ministeriötä, vaikka valmistelu onkin täällä vähän erityyppistä ja tehtyjen päätösten arviointiin pyritään panostamaan hyödyntämällä esimerkiksi Karvin tutkimustuloksia. Eduskunnassa varsinkin laki- ja eduskuntakäsittelyn yhteydessä on vakiintunut lista etujärjestöjä tai edunvalvojia, joiden lausuntoja aina kuunnellaan. Heidän intressinsä tulevat kyllä esiin, mutta juuri eduskunnassa pitäisi mielestäni tutkijoiden saada tasapainoisempi rooli suhteessa edunvalvojiin.

Toimiiko ”kahden opetusministerin” ratkaisu ja olisiko erilliselle tiedeministerille tarvetta?

Näkisin niin, että kahden ministerin malli ja työnjako mahdollistavat myös vahvemman keskittymisen tiedepolitiikkaan ja korkeakoulujen asioihin. Tiede ja korkeakoulut ovat jo itsessään aivan megalomaanisen suuri ja tärkeä palanen koulutus- ja sivistyspolitiikassa. Salkkujako antaa nyt tiede- ja kulttuuriministerille mahdollisuuden aidosti ottaa tiedepolitiikkaa haltuun. Samalla toinen ministeri saa tilaisuuden antaa sellaista huomiota peruskoululle ja toiselle asteelle, joita nämä eivät aiemmin saaneet. Heikkous on tietenkin siinä, että tiettyjen kokonaisuuksien hallinnointia on pakko tehdä yhteistyössä ja yli tehtäväkenttärajojen. Jos tässä ei onnistuta riittävän hyvin, voi käydä niin, että tietyt monimutkaiset asiat jäävät vastualueiden väliin. Esimerkiksi tällaisesta nostaisin korkeakoulujen opiskelijavalintakysymykset, jotka putoavat valitettavan täydellisesti tähän saumakohtaan. Ylioppilastutkinnon arvosanat ja näiden painotukset valintajärjestelmässä vaikuttavat laajasti koko lukiokoulutuksen sisältöön ja nuorten arkeen. Nämä viime kaudella tehdyt painotukset on tehty muodollisesti korkeakoulupuolella eikä eri kouluasteiden yhteistyö ole ollut täysin riittävää. Linjaukset on tehty eri paikassa toteutuksen kanssa ja kokonaisvaikutusten arviointi on jäänyt puutteelliseksi. Tämä on muistutus myös uudelle ministerien työnjaolle siitä, että muutoksia toteutettaessa pitää miettiä niiden vaikutuksia koko koulutuspolun ajalta. Olen kuitenkin luottavainen asian suhteen. Aivan kuten kansliapäällikkö tänne tullessani sanoi: ”niin kauan kuin ministereiden yhteistyö sujuu, niin kaikki sujuu.” Ainakin tähän asti kaikki on toiminut hyvin.

Yliopistojen tehostamispyrkimykset arveluttavat

Tämä on hieman hankala aihepiiri siinä mielessä, että se ei varsinaisesti kuulu opetusministerinä minun tehtävänalaani. Yleisesti pidän kuitenkin erikoisena, että kaikki opiskelun tehostamispyrkimykset ovat keskittyneet Suomessa siihen, mitä tapahtuu opiskelupaikan saamisen jälkeen. Tämä näkyy totta kai esimerkiksi opiskelijoiden mielenterveysongelmien yleistymisenä tai vähenevänä kiinnostuksena lähteä opiskelijavaihtoon. Tavallaan kaikki myöhempää elämää rikastuttava jää tekemättä tai toteuttamatta, jos on paineita valmistua tai opintotuki ei enää riitä edes ennalta määriteltyyn opiskeluaikaan. Ristiriitaiset paineet näyttävät ihan mahdottomina. Yhteiskunta painottaa nopeaa valmistuista, mutta samalla kuitenkin tarjoaa siihen aiempaa

vähemmän tukea heikentämällä esimerkiksi opintosisaalisia etuja. Tiedon omaksuminen ja oppiminen vaativat aikaa, niitä ei vaan voi tehdä tietyssä aikataulussa. Venäjän kielen professorimme sanoi aina meille, että menkää, menkää sinne. Kaikessa rauhassa. Ei venäjän kieltä ja kulttuuria voi oppia täällä Turussa Åbo Akademiassa vaan Venäjällä. Menkää, älkääkää stressatko.

Suurimmat haasteet Suomessa näyttävät kuitenkin liittyvän siihen, mitä tapahtuu ennen kuin nuori saa opiskelupaikan. Tässä ymmärtääkseni pärjäämme huonosti myös kansainvälisesti vertailtuna. Korkeakoulutukseen pääseminen on Suomessa vaikeaa ja hidasta. Tähän olisi pitänyt puuttua systemaattisesti jo paljon aiemmin. Jää lopulta nähtäväksi, miten korkeakoulutukseen pääsyn edistäminen todistusvalinnalla tulee toimimaan. Tarkoitus ja idea vähentää ylioppilaskevään kaksoiskuormitusta ovat sinänsä hyvät. Tärkeää on, että pääsykoeväylä toimii hyvin todistusvalinnan rinnalla. Muutoksen yhteydessä luotu todistusvalinnan pisteytystaulukko on kuitenkin tuottanut ihan omanlaisia, uudentyypisiä ongelmia, joita emme halunneet.

Ymmärtääkseni uusien ylioppilaiden suosiminen korkeakoulutuksen valinnoissa ei ole oikein toiminut halutulla tavalla. Tämä ja valintauudistus ovat seurausta toiminta- ja ajattelutavasta, jossa päättäjät tarkastelevat asioita järjestelmätasolla ja näkevät ongelman olevan ratkaistavissa tietynlaisen lisäpalikan avulla. Ihmiset eivät kuitenkaan käyttäydy järjestelmän vaan oman rationaalisen ajattelunsa mukaisesti, eli tässä tapauksessa hakevat koulutukseen vasta, kun ovat varmoja omasta koulutusalaastaan. Näin järjestelmätason toimet lopulta tuottavat aivan vastakkaisia käyttäytymisvaikutuksia kuin mitä haluttiin.

Alueellisesti hajautettu yliopistolaitos ja korkeakoulutus tulee säilymään ainakin tämän hallituskauden – kaikkea ei voi keskittää kehä kolmosen sisälle

En kannata lainkaan yliopistojen jakamista kahden kerroksen väkeen. Seurasin tämän suuntaista keskustelua huolestuneena viime hallituskaudella samassa yhteydessä, kun puhuttiin ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisestä yhteistyöstä ja työnjaosta. Näissä keskusteluissa oli mielestäni paikoin havaittavissa yliopistojen eriarvoisuuteen viittaavia puheenvuoroja. Huippututkimuksen ja huippuyliopistojen ajateltiin keskittyvän pääkaupunkiseudulle, ja muut nähtiin enemmänkin koulutus- ja opetuskorkeakouluina, jotka ennemminkin huolehtivat alueellisen koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamisesta. Tämä on kuitenkin ristiriidassa yliopiston koko idean kanssa, eli on mahdotonta toteuttaa tutkimukseen perustuvaa opetusta ilman vahvaa tutkimuspuolta. Eriarvoistava ajattelu muuttaisi koko yliopiston idean aivan toisenlaiseksi. En näe kyseisen kehityskulun toteutumiselle mitään riskiä tämän vaalikauden aikana, koska se ei vastaa myöskään kollegapuolue Keskustan näkemyksiä korkeakoulutuksen kehittämisestä.

Tampereen yliopiston reformi yliopistohallinnon kannalta negatiivinen esimerkki

Ministeriöiden työnjaon takia en ole viime aikoina kovin kattavasti seurannut tätä Tampereen uuden yliopiston syntyprosessia, mutta tarkkailin sitä viime kaudella sivistysvaliokunnan jäsenenä. Suoraan sanoen se oli melko hirveää seurattavaa. Siinä tehtiin perustuslain näkökulmasta liian suoraviivaisia lainsäädännöllisiä tulkintoja. Edelleen näkyvillä oleva yliopistoyhteisön sisäisen demokratian heikentyminen on näiden tulkintojen kaikkein vakavin seuraus. Juuri näiden päätösten seurauksena hallitusohjelmaan päätyi kirjaus autonomian ja yliopistodemokratian toteutumisen ulkopuolisen tahon tekemästä selvityksestä. Selvitystä ei tehdä sisäisesti, koska siinä arvioidaan myös ministeriön tuottamaa lainsäädäntöä. Asia on hyvin tärkeä, koska se koskettaa tieteen tekemisen edellytyksiä. Uuden yliopistolain hyväksymisen jälkeen Suomessa tehtyjen tutkimusten ja selvitysten tulokset ja havainnot ovat paikoin hälyttäviä. Ne kertovat miten

yliopistoyhteisöjen sisäiset ryhmät kokevat omien vaikuttamismahdollisuuksiensa heikentyneen samaan aikaan, kun rahoitusta on kokonaisuudessaan leikattu. Tuloksista voi lukea myös, että johto ja muu yhteisö on etäännyntynyt toisistaan. Tilanne on aika kaukana bottom up -ajattelusta, joka monissa maissa nähdään korkeakoulu- ja yliopistopolitiikan keskeisenä osana.

Lopuksi - Maahanmuuttajataustaisten nuorten tilanne ja äidinkielen merkitys

Haastattelun päätteeksi opetusministeri Li Anderssonille palaa vielä aivan alussa esittämänsä henkilökohtaisesti tärkeään kielitaitokysymykseen.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutus on sellainen iso kokonaisuus, jota ei mielestäni Suomessa ole riittävän paljon pohdittu. Kyse ei ole ainoastaan perhepolitiikasta ja varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostamisesta, vaan myös erityisestä panostuksesta kielen oppimiseen. Vierailin oman äidinkielen opettajien seminaarissa, jossa opettajat jakoivat kokemuksiaan. He saavat kuulla usein vertautuvansa oman uskonnon opettajiin, vaikka heidän mielestään tärkein työpari olisi suomi toisena kielenä -opettajat. Miten siis voisimme vahvistaa ymmärrystä oman äidinkielen osaamisen merkityksestä osana kielellisiä valmiuksia? Kieli on olennainen osa pärjäämistä missä tahansa aineessa, mutta sen rinnalla pitäisi pystyä myös vahvistamaan lapsen tai nuoren mahdollisuuksia oman äidinkielen ja oman kulttuurisen identiteetin kehittämiseen koulussa. Tämä on niin mielenkiintoinen kokonaisuus, että siihen pitää perehtyä henkilökohtaisesti vielä paremmin.

Risto Rinne & Jyri Lindén